

Den Spiegel

Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Gemeentearchief Vlissingen

Verre van Vlissingen

Naerebout behoedde familie voor uitsterven

Vlissingen tijdens de Belgische opstand

Marine kazerne Vlissingen

Jaargang 36, nummer 2 - april 2018. Losse nummers € 4,00

Verre van Vlissingen

JACO SIMONS

In een serie van vier artikelen in *Den Spiegel* maken we kennis met de naam Vlissingen, of Flushing, in het buitenland. Na intensief speurwerk wist auteur Jaco Simons in dit kader eilandjes, stadjes, dorpjes, straten, forten en plantages te traceren. Ook een stadswijk, een plein, een boerderij en zelfs een café komen aan bod. Hoewel ze dezelfde naam dragen, zijn alle Vlissingens uniek; er is geen Vlissingen identiek, 'verre van'.

De reeks start met een bijdrage over het dorpje Flushing in Cornwall, Engeland. Daarna volgen het drietal Flushings in de Verenigde Staten en het duo Vlissingen Noord en Zuid in Namibië.

Dat 'in den verre' de plaatsnaam Vlissingen vaak verband houdt met het (Zeeuwse) koloniale verleden, blijkt uit de onderwerpen die voorbij komen in de loop van onderstaande, afsluitende bijdrage.

Vlissingen in de wereld

Naar de zuiderburen

We brengen een bezoek aan het nabije buitenland, want zo kunnen we het dicht bij Walcheren gelegen België gerust noemen. Eerst doen we Brugge aan. Daar bevindt zich in de Blekersstraat de uitspanning Herberghe en Café Vlissinghe. Het uithangbordje aan de muur van het pand geeft het jaartal 1515 weer. Vlissinghe zou daarmee het oudste café zijn van Brugge.

De oorsprong van het dubbele pand waarin Vlissinghe is gehuisvest gaat zelfs terug tot de late vijftiende eeuw. Als gevolg van verof herbouw, met onder meer de vervanging van houten gevels door stenen exemplaren, is de huidige structuur echter vooral zeventiende eeuws. De zogeheten opkamer, die als gelagkamer dienst doet, is daarvan een typisch kenmerk.

Het ligt het meest voor de hand dat de herberg naar de Walcherse havenstad is

genoemd, hoewel sommigen de naamsverklaring zoeken in de vroegere bodemgesteldheid van deze plek. 'Vlis' of 'vlissing' zou waterplas betekenen. Die lezing lijkt niet erg waarschijnlijk.

Er wordt beweerd dat de beroemde Vlaamse schilder Pieter Paul Rubens ooit in Vlissinghe logeerde. In de gelagkamer staat een stoel waarin de kunstenaar zou hebben gezeten. Dit plezante verhaal is misschien ontstaan als grap van een paar stamgasten dat 't zot had.

Straten die zijn genoemd naar Vlissingen treffen we vanzelfsprekend aan op diverse plaatsen in Nederland. Maar ook in het buitenland ontbreekt de Walcherse stad niet. Zowel ver weg, in het Zuid Amerikaanse land Guyana, als dichterbij huis, in Allen-

Café Vlissinghe te Brugge.

nes-les-Marais, Brussel en Antwerpen, is een verwijzing naar Vlissingen te vinden. We richten ons nu op de Vlissingenstraat of Rue de Flessingue in Sint Jans Molenbeek, één van de negentien deelgemeenten binnen het Gewest Brussel. Tijdens het laatste kwart van de negentiende eeuw werd in Molenbeek een nieuwe buurt gebouwd. Die werd Maritiemwijk genoemd. Een toepasselijke naam, gezien de ligging in de nabijheid van de Molenbeekse kanaalzone en de daaraan verbonden scheepvaart. De gemeenteraad van Molenbeek stemde rond 1900 in met het voorstel om de straatnaamgeving in deze wijk te verbinden met maritieme handel en transport. De suggestie kwam hoogstwaarschijnlijk vanuit het eigen gemeentelijke apparaat. De straten in de wijk werden naar een aantal rivieren en naar Nederlandse en Duitse handelssteden met een haven of binnenhaven genoemd. De Frankfort-, Hamburg- en Mainzstraat moesten kort na de Eerste Wereldoorlog hun identiteit inleveren. Ook de Terneuzenstraat kreeg een naamsverandering in verband met een hommage aan een belangrijke Molenbeekse industrieel. Andere straatnamen overleefden de wijzigingen. Dat waren de Maasstraat en Scheldestraat,

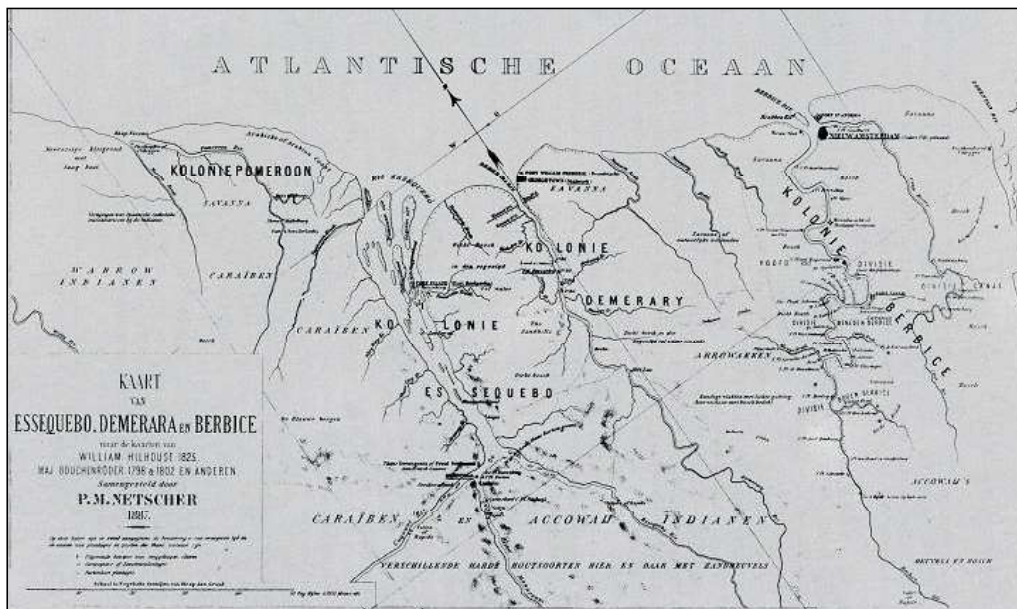
genoemd naar de twee bekende rivieren, en de Rotterdamstraat en Vlissingenstraat.

Naar de West

Op het grondgebied van de huidige Zuid Amerikaanse republiek Guyana, een buurland van Suriname, waren er al vóór 1600 Zeeuwen actief met het stichten van kleine nederzettingen. Expansiedrang in dit noordelijke deel van Zuid Amerika leidde ertoe dat hier in de loop van de zeventiende eeuw vele plantages werden opgezet langs diverse rivieren.

De Vlissingse koopman Abraham van Pere, ambachtsheer van Souburg, kreeg in 1627 toestemming om een kolonie te stichten aan de Berbice, een rivier in het oosten van Guyana. Dat mandaat kreeg hij van de Kamer Zeeland van de West-Indische Compagnie (WIC), de handelsonderneming waarin hijzelf ook zitting had.

Er waren aan de Berbice twee soorten plantages te onderscheiden: particuliere ondernemingen en gouvernement plantages. Plantages behorend tot de laatste categorie vielen onder de supervisie van de familie Van Pere. Op elk van die plantages werd een directeur benoemd, die in opdracht

Overzichtskaart van de rivieren in Guyana uit het werk van P.M. Netscher. Dit gebied is te vinden in het huidige Brits Guyana, westelijk van Suriname.

werkte van het gouvernement van Berbice. Meestal werd hier suiker verbouwd. Twee ondernemingen kregen de namen Wester Souburg en Ooster Souburg. Een derde heette Nieuw Vlissingen.

Als we ons in westelijke richting verplaatsen, stuiten we op een andere Guyaanse rivier, de Demarara of Demerary. Onder de vele plantages die langs beide oevers van deze rivier lagen, bevond zich de koffieplantage Vlissingen. Deze lag aan de oostzijde, niet ver van de monding van de waterloop. Ook deze plantage had zijn identiteit te danken aan de Walcherse havenstad. Wie verantwoordelijk was voor de naamgeving is onbekend.

In 1781 besloot het toenmalige Engelse gezag een handelsnederzetting aan de kust op te zetten. Dat plan werd ten noorden van de plantage Vlissingen gerealiseerd, direct aan de Atlantische Oceaan. De nederzetting groeide uit tot de hoofdstad van het toenmalige Brits-Guyana en kreeg in 1812 de naam Georgetown. Het grondgebied van plantage Vlissingen werd opgeslokt als gevolg van de steeds oprukkende verstedelijking. Vlissingen verdween uiteindelijk van het toneel. Althans, bijna. De kleine begraafplaats, die eerder deel uitmaakte van de koffieplantage, overleefde de stadsuitbreidingen en is nog het enige restant van het verder verdwenen landgoed. Deze oudste dodenakker van Guyana heet de Joseph Bourda Cemetery en is genoemd

naar een achttiende eeuwse eigenaar van de plantage.

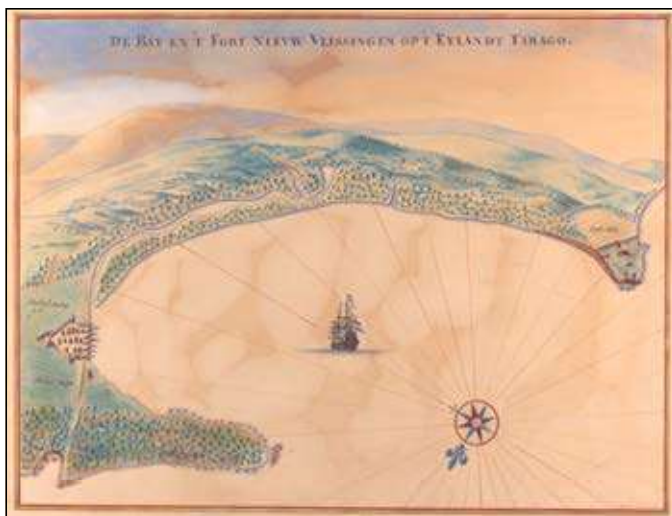
Bourda is nu ook de naam van een stads- wijk in Georgetown. De wijk Bourda wordt aan de oostzijde begrensd door de Vlissingen Road. Dat is een kilometers lange weg, die van noord naar zuid geheel Georgetown doorsnijdt. In het zuiden van die stad vinden we nog de Vlissingen Square, een straat die grenst aan een marktplein dat in de wijk East Ruimveldt ligt.

Tot slot stippen we nog even Suriname aan. Hoewel in dat land zich verreweg de meeste plantages bevonden, komen we er de naam Vlissingen niet tegen. Wel Souburg. Die plantage lag ooit aan de Cottica rivier.

We gaan vervolgens richting de noordoost kust van Venezuela en zoomen in op Tobago. Samen met Trinidad vormt dit eiland een republiek in de Caribische Zee.

Dat Tobago zeer aantrekkelijk was voor koloniale mogendheden, blijkt wel uit het feit dat het eiland in de loop der eeuwen door vele Europese machten werd aangedaan. Pas in 1976 kwam met het uitroepen van de republiek Trinidad en Tobago een einde aan een roerige koloniale tijd.

Walcheren en de stad Vlissingen in het bijzonder hebben een speciale band met Tobago. De eerste Zeeuwse aanwezigheid op het eiland was in 1628 toen Jan de Moor, zoon van de bekende viceadmiraal Joos de Moor, en 68 andere Vlissingers er

Kaart van Tobago met fort Nieuw Vlissingen, ca. 1650; aquarel van J.J. Bink, naar het origineel van Johannes Vingboons. (Historisch Topografische Atlas Gemeentearchief Vlissingen)

tabaksplantages gingen opzetten. De Moor deed dit onder de supervisie van de Kamer Zeeland van de WIC. In de baai waar de landing plaatsvond, aan de zuidwest zijde van het eiland, werd een fort gebouwd dat de naam Nieuw Vlissingen kreeg. De oorspronkelijke, door de Indianen gegeven eilandelijke identiteit Tapuago werd veranderd in Nieuw Walcheren. Ongeveer negen jaar later werden de Zeeuwen door Spaanse aanvallers gevangen genomen, weggevoerd of vermoord.

Een tweede Zeeuwse periode startte in 1654, toen de beroemde Vlissingse reder en koopman Cornelis Lampsins het zogeheten patroenschap over Tobago had verworven. In opdracht van hem en zijn broer Adriaan werd opnieuw een expeditie naar de Cariben gestuurd. De groep nederzettinkjes die door de kolonisten aan de zuidoost zijde van Tobago werd gesticht, kreeg de naam Nieuw Vlissingen. Deze plek werd ook wel Lampsinsburg genoemd, naar het ter plekke gebouwde fort met die naam. Twee kleine gedeeltes van Nieuw Vlissingen heetten overigens Nieuwstraat en Nieuwendijk, verwijzingen naar de straten grenzend aan het stadspaleis dat Lampsins in het Walcherse Vlissingen bezat. Nieuw Vlissingen of Lampsinsburg zou uitgroeien tot de huidige hoofdstad van Tobago, Scarborough.

In 1676 ging Tobago bestuurlijk gezien van de Zeeuwen over op de Admiraliteit van Amsterdam. In december 1677 kwam al een einde aan de Nederlandse kolonisatie toen Franse troepen met een gelukstreffer een kruitmagazijn wisten op te blazen en zo de vijandelijke defensie vleugellam maakten. Eén van de Zeeuwen die het vege lijf wist te redden, was ene Gillis Paeijs. We vinden hem terug in een zogeheten lidmatenboek van de Nederduits Gereformeerde Kerk in Vlissingen, met de aantekening dat hij van Tobago kwam. Gillis woonde in 1678 veilig en wel in de Walstraat in Vlissingen.

Naar de Oost

Op vele eilanden van het tegenwoordige Indonesië hebben de Nederlanders hun spo-

ren achtergelaten. Zij waren vooral geïnteresseerd in de specerijenhandel in de Oost en daarom werd het aan het begin van de zeventiende eeuw noodzakelijk gevonden om delen van de regio te koloniseren. Daaronder bevonden zich de Molukse eilanden.

Aan de noordwest zijde van het Zuid Molukse eiland Ambon liggen drie subeilandjes voor de kust. Ze werden in de zeventiende eeuw De Drie Gebroeders genoemd, een naam die waarschijnlijk in het leven werd geroepen door dienaar van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en Ambonkenner Georg Everhard Rumphius. Bij de lokale bevolking stond de groep destijds echter bekend als Nusa Tela. De drie vlekjes binnen de groep kregen ook individueel een identiteit, Nusa Hatala, Nusa Lain en Nusa Ela (of Monsatello).

In opdracht van Johan Ottens, de gouverneur van Ambon, werd rond 1640 op Nusa Ela een driekantig, stenen verdedigingswerkje gebouwd dat de naam Fort Vlissingen kreeg. 'Versterkt met drie stukken geschut, een korporaal en acht soldaten, ter bescherming van de vissers op zee die anders door de Papua's worden aangevallen', aldus Rumphius in latere jaren in één van zijn boeken over Ambon.

Hoewel het zijn functie allang heeft verloren, zijn er op het eilandje nog altijd sporen te vinden van het fortje. De tot op borsthoogte reikende muurresten zijn echter volledig overwoekerd door zeer dichte begroeiing. Er is hier een herinneringszuil geplaatst, maar de bijbehorende plaquette is helaas verdwenen.

In de loop van de zeventiende eeuw werden op Ambon, dat een relatief klein gebied omvat van ruim 750 vierkante kilometer, opvallend veel forten en andersoortige sterkten opgericht. Daaruit blijkt dat men het noodzakelijk vond om dit belangrijke gebied goed te beschermen. De verdedigingswerken werden, net als Fort Vlissingen, vaak vernoemd naar een Nederlandse plaats, zoals Amersfoort, Amsterdam, Haarlem, Leiden en Rotterdam.

Aan de noordelijke landtong van het enorme Indonesische eiland Sulawesi, vroeger Celebes geheten, liggen twee piepkleine ei-

landen die van een Europese naam werden voorzien door Robert Padtbrugge.

Een carrière als doctor medicus had het meest voor de hand gelegen, maar de loopbaan van Padtbrugge verliep geheel anders. Hij werkte zich vanuit diverse functies in Batavia, de stad waar het centrale bestuur van Nederlands Indië zetelde, op tot gouverneur van Ternate in de periode 1677-1682. Ternate is een eiland in de Noord Molukken.

Robert Padtbrugge ondernam tijdens zijn gouverneurschap een drietal inspectiereizen; in 1677, in 1678/1679 en in 1680/1681. Zijn streven was uitbreiding van zijn ambtsgebied en de daaraan gekoppelde koloniale macht. Verder wilde hij betrouwbare zeekaarten vervaardigen, voornamelijk van weinig bekende streken. Padtbrugge zeilde niet alleen langs de kust van Celebes, maar ondernam ook expedities naar het binnenland. Halverwege de enorme landtong van Noord Celebes noemde Padtbrugge een tweetal eilanden Middelburg en Vlissinge, gespeld zonder 'n'. Ze liggen aan de uiterste westzijde van de Kwandangbaai, bijna 400 kilometer ten westen van de stad Menado. De namen zijn ontstaan tijdens één van de genoemde inspectiereizen. De derde reis lijkt het meest voor de hand te liggen, omdat het schip waarop Padtbrugge voer *Het Wapen van*

Middelburg heette. Het enkele kilometers van Middelburg gelegen eilandje kreeg de naam Vlissinge, ondanks dat er zich geen schip in de vloot bevond dat zo heette.

Dankzij oude landkaarten weten we van het bestaan af van Vlissinge. Het eilandje luidt nu naar de naam Lito Popaya en is niet meer dan een onbewoond vlekje in zee.

Naar Taiwan en China

In de Straat van Taiwan, een 180 kilometer brede zeestraat tussen China en Taiwan, liggen de Pescadores. In het Chinees staat deze archipel bekend als Penghu. De verzameling van 64 zeer kleine eilanden vormt sinds 1950 een provincie van Taiwan.

De archipel werd aan het einde van de zestiende eeuw door de Portugezen op de kaart gezet. Omdat de bevolking bijna geheel bestond uit Chinese vissers, noemden de Zuid-Europeanen de eilanden destijds Ilhas dos Pescadores dat Visserseilanden betekent.

In 1604 arriveerden Wijbrand van Warwijck en zijn mannen op het hoofdeiland, dat eveneens Penghu heette. Het was de bedoeling dat de VOC, de toen nog jonge handelsmaatschappij, vanaf de strategisch gelegen Pescadores contacten zou gaan opbouwen met het tot de verbeelding sprekende China, maar dat plan liep op niets uit. China toonde geen interesse. In de

Het eiland Vlissinge aan de noordkust van Celebes, uit: Grote Atlas van de VOC, deel 1.

oudste tempel van Penghu's hoofdplaats Makung staat een stenen zuil met een tekst die trots vermeldt dat de eilanders een paar eeuwen geleden 'de rode barbaar Wei Malan' hebben weggejaagd. Die barbaar was Van Warwijck.

In 1622 werd in opdracht van de VOC een hernieuwde poging gedaan tot vestiging op Penghu. De expeditie stond onder leiding van Cornelis Reijersz. Direct werd begonnen met de opzet van een eenvoudig, provisorisch fort aan de noordzijde van de baai, ongeveer op de plek waar Makung ligt. Kort daarna richtte Reijersz' een fort op aan de zuidzijde van de baai, op de uiterste punt van de landtong. De sterkte bevatte vier bastions. Een toegangspoort stond direct in verbinding met de baai. Het verdedigingswerk werd Fort Vlissingen genoemd.

De Nederlanders haalden met hun activiteiten de woede van de Chinezen op hun hals. Zij zagen vooral de bouw van een fort als een bezetting van hun grondgebied. Het gevolg was een twee jaar durende strijd. Dankzij hun effectievere oorlogsvoering kregen de Chinezen het voor elkaar dat de Nederlanders uiteindelijk het onderspit moesten delven. Fort Vlissingen bleef verwoest achter in 1624. De contouren van het Nederlandse bouwwerkje zijn tegenwoordig nog vaag te ontwaren. Er is ter plekke een kleine gedenksteen geplaatst.

De VOC verplaatste haar activiteiten vervolgens zo'n 75 kilometer verderop, naar de westkust van Taiwan. Dit grote eiland werd door de Portugezen Formosa genoemd. Opnieuw werd er een verdedigingswerk opgericht. Daarbij werd gebruik gemaakt van het meegenomen afbraakmateriaal van Fort Vlissingen. Het fort op Formosa luisterde aanvankelijk naar de naam Oranje, maar werd later Zeelandia genoemd. Het was gelegen op een eilandje voor de kust, ter hoogte van het tegenwoordige Tainan City. Op een ander eilandje in een baai bij die stad werd een sterkte van klein formaat gebouwd. Die werd redoute Vlissingen genoemd. De Nederlandse initiatieven op Formosa leidden, in tegenstelling tot die op de Pescadores, wel tot succes.

Tussen 1662 en 1664 werd er vanuit Batavia tot driemaal toe een vloot onder leiding van admiraal Balthasar Bort naar de Chinese havenstad Hocsiew, nu Fuzhou, gezonden. Er was in 1662 echter geen strijd gaande tussen Chinezen en Nederlanders, maar een lokaal Chinees conflict. De VOC wilde maar al te graag hulp bieden. Maritieme steun moest immers gaan leiden tot handelsprivileges, zo werd van het gouvernement in Batavia verwacht. Borts gewelddadige optreden leidde tot een 'gunstig onthaal' door de 'bevrijde' bevolking van Hocsiew. Tot een zo gewenste permanente Nederlandse handelspost kwam het echter niet.

In 1664 kreeg Bort het voor elkaar om een handelscontract af te sluiten met de plaatselijke autoriteiten. Dat bleek echter geen enkele waarde te hebben vanwege het uitblijven van toestemming van de Chinese keizer, zo bleek later. De Nederlands-Chinese betrekkingen zouden ook in latere jaren zeer moeizaam blijven.

In de periode dat admiraal Bort zich naar Hocsiew begaf, werd de kustlijn door een meereizende cartograaf in kaart gebracht. Een grote hoeveelheid eilanden werd tijdens de expedities voorzien van Nederlandse plaatsnamen. Als we ons beperken tot Walcheren, vinden we in de contreien van Hocsiew de eilanden Middelburg, Domburg en Meliskerke en nog een trio van eilanden met de namen Rammekens, Middelburg en Veere. En als bijna vanzelfsprekend werd er daar ook een eiland Vlissingen op de kaart gezet. Een aantal van deze namen verwees naar de schepen binnen de diverse vloten van Balthasar Bort. Vlissingen is daarvan een voorbeeld. We vinden de Nederlandse namen alleen op oude landkaarten. Op Chinese kaarten bleef de Chinese identiteit steeds behouden.

Naar Rusland

Rest er nog één Vlissingen en daarvoor moeten we naar de Karazee, in het ijskoude noorden van Europa.

In mei 1596 zeilden twee schepen vanuit Amsterdam in de richting van arctisch

Het Vlissinger Hooft op Nova Zembla, uit: Atlas van Loon, 1664.

Rusland om een noordelijke vaarroute naar China te zoeken. Twee eerdere en tegelijk mislukte pogingen stonden onder bevel van stuurman Willem Barentsz. Deze derde expeditie stond wederom onder leiding van Barentsz, nu aangevuld met Jacob van Heemskerck. Bij het eiland Nova Zembla liep het schip van de beroemd geworden ontdekkingsreizigers vast in het poolijs. De bemanning moest negen barre maanden overwinteren in een zelfgebouwd huis, dat we kennen als Het Behouden Huys. Het onderkomen beschermde hen tegen de extreme kou en ijsberen. Na de winter bereikten twaalf overlevenden in open sloepen de bewoonde wereld. De overblijfselen van de overwintering, zoals huisraad, wapens en gereedschap, werden pas in de negentiende eeuw gevonden. Een deel ervan is te zien in het Rijksmuseum in Amsterdam. Op Nova Zembla werden vele Nederlandse namen in het leven geroepen en op de kaart gezet. Zo ligt Vlissinger Hooft of Kaap Flossingsky aan de noordoost kust van het deeleiland Severny, op ongeveer vijftig kilometer van de plek waar Het Behouden Huys werd opgezet.

Naschrift Namibië

Tot mijn verbazing ontving ik, nadat mijn bijdrage over Vlissingen in Namibië al was gepubliceerd in *Den Spiegel* (jaargang 36, nummer 1), opnieuw een e-mail van de Namibia Wissenschaftliche Gesellschaft; nu namens de Namibia Scientific Society

Library. Er bleek een derde boerderij Vlissingen in Namibië te zijn! Dit bedrijf bestaat nog altijd. Het bevindt zich in het noorden van het land, bij de stad Grootfontein. Met de gegevens van oude adresboeken als bewijs kunnen we concluderen dat deze boerderij Vlissingen al zeker honderd jaar oud is.

In tegenstelling tot de boerderijen in de provincie !Karas is dit bedrijf, voor Namibische begrippen althans, van kleine omvang, namelijk 231 hectare. Omdat de jaarlijkse regenval in de noordelijke regio hoger is, richten boeren zich hier, naast het houden van vee, op landbouw. Graan en maïs zijn de belangrijkste producten.

De meeste van de bovengenoemde 'Vlissingen in de wereld' werden al eerder door Jaco Simons beschreven in de rubriek 'Walcheren van de Kaart' van het blad *De Wete* (Heemkundige Kring Walcheren). Soms verschenen ze als onderdeel van een artikel in *Den Spiegel*. Voor bronvermeldingen zie de sectie Artikelen op www.lacoda.nl

Over de auteur: JACO SIMONS studeerde kerkorgel en piano aan het conservatorium. Naast zijn activiteiten als musicus publiceerde Jaco veelvuldig over diverse thema's betreffende de historie van Walcheren. Zijn artikelen verschenen in de bladen *Den Spiegel*, *Arneklanken*, *Klaver Vier*, *Nehalennia*, *Saillant* en *De Wete*. Online te vinden op www.lacoda.nl